

БӨЛІМ: UNIVER / ҚАЗҰМУ / СТУДЕНТ

Онкологиялық аурулардың көбеюі және оның қоғамдық денсаулыққа әсері. (ЦУР-3)

ЖАРИЯЛАНДЫ
11.12.2025

ТІРЕК СӨЗДЕР

алдын алу, Әлеуметтік әсер, емдеу, ерте диагностикалау, Қазақстан, қатерлі ісік, Онкологиялық аурулар, өмір сапасы

СІЛТЕМЕ

<https://bilimger.kz/185727/>**Оразхан Айша****Каберова Амина**

С.Ж.Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті

Ғылыми жетекші: **Асыкбаева Лаззат Пазылбековна**

С.Ж.Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті

“Биостатистика және ғылыми зерттеу негіздері” кафедрасы

Медицина ғылымдарының магистрі

Түйіндеме. Онкологиялық аурулар қазіргі қоғам үшін маңызды медициналық, әлеуметтік және экономикалық мәселе болып табылады. Қазақстанда соңғы жылдары қатерлі ісікке шалдыққандар саны өсу тенденциясын көрсетіп отыр. Бұл сырқаттар науқастардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік жағдайына кері әсер етіп, отбасы мен қоғамға экономикалық жүктеме әкеледі. Зерттеу көрсеткендей, онкологиялық аурулардың көбеюіне демографиялық өзгерістер, өмір салтының бұзылуы, экологиялық факторлар, генетикалық бейімділік және медициналық бақылаудың жеткіліксіздігі әсер етеді. Қатерлі ісікті алдын алу, ерте диагностикалау және заманауи емдеу әдістерін кешенді қолдану арқылы аурудың таралуын төмендетуге және науқастардың өмір сапасын жақсартуға болады. Сонымен қатар, халықты ақпараттандыру, салауатты өмір салтын насихаттау және әлеуметтік-психологиялық қолдау — науқастарға және олардың отбасыларына нақты көмек көрсетудің тиімді жолдары болып табылады.

Кілт сөздер: Онкологиялық аурулар, қатерлі ісік, алдын алу, ерте диагностикалау, емдеу, әлеуметтік әсер, Қазақстан, өмір сапасы.

Мақсаты: Онкологиялық аурулардың көбеюінің себептері мен салдарын, сондай-ақ

олардың қоғамға, экономикалық және әлеуметтік өмірге әсерін зерттеу. Бұл зерттеу арқылы Қазақстандағы және әлемдегі қатерлі ісік жағдайларын талдау, алдын алу шараларын, ерте диагностика мен заманауи емдеу әдістерін көрсету.

Міндеттері:

1. Онкологиялық аурулардың анықтамасы, түрлері және патогенезін қарастыру.
2. Қазақстан және әлем бойынша онкологиялық аурулардың таралу динамикасын зерттеу.
3. Аурулардың көбеюіне әсер ететін негізгі факторлар мен қауіптерді анықтау.
4. Онкологиялық сырқаттардың физикалық, психологиялық, әлеуметтік және экономикалық салдарын талдау.
5. Қатерлі ісікті алдын алу, ерте диагностикалау және заманауи емдеу әдістерін қарастыру.
6. Қазақстандағы қатерлі ісікпен күрес шаралары мен болашақ даму бағыттарын талқылау.

Зерттеу жұмысының өзектілігі: Онкологиялық аурулар қазіргі қоғамдағы ең маңызды медициналық және әлеуметтік мәселе болып отыр. Қазақстанда соңғы 20 жылда қатерлі ісікке шалдыққандар саны айтарлықтай өскен, бұл халықтың өмір сапасына, еңбекке қабілеттілікке және әлеуметтік-экономикалық тұрақтылыққа теріс әсер етеді. Сондықтан онкологиялық аурулардың себептерін, қауіп факторларын, салдарын және алдын алу жолдарын зерттеу өзекті болып табылады.

Әдеби шолу

Қазіргі заманда онкологиялық аурулар — әлемдік және қазақстандық медицина үшін өзекті мәселе. Олар адам өміріне ғана қауіп төндіріп қоймай, сонымен қатар қоғамның экономикалық және әлеуметтік дамуына да әсер етеді. Қазақстанда соңғы 20 жылда онкологиялық аурулар саны өсіп, өлім-жітім көрсеткіші белгілі бір төмендеуге қарамастан, жоғары болып қала береді. Қатерлі ісік тек медициналық емес, сонымен қатар қоғамдық денсаулық мәселесі ретінде қарастырылуы қажет. Онкологиялық аурулардың өсу себептері, қауіп факторлары, таралу статистикасы, қоғамға тигізетін салдары және алдын алу жолдары ғылыми тұрғыда зерттеліп келеді. Бұл рефератта осы мәселелерге талдау жасалып, халықтың денсаулығын сақтау бағытындағы шаралар қарастырылады.

Онкологиялық аурулардың жалпы сипаттамасы Онкологиялық аурулар — бұл ағзаның жасушаларының бақылаусыз бөлінуі нәтижесінде дамидын сырқаттар, олардың құрылымы мен қызметі бұзылып, тіндер мен мүшелерге зиян келтіреді. Қатерлі ісік жасушалары нормальды жасушаларды алмастырып, ағзаның жұмысын тежейді және метастаз арқылы басқа мүшелерге таралуы мүмкін (Википедия, 2025). Онкологиялық

аурулардың негізгі түрлері: өкпе обыры, сүт безі ісігі, асқазан және ішек қатерлі ісіктері, бауыр, жатыр мойны, тері меланомасы, лимфома және лейкемия. Әрбір түрі өзінің патогенезі мен белгілері арқылы ерекшеленеді. Мысалы, сүт безі және жатыр мойны обырлары әйелдер арасында жиі кездеседі, ал өкпе обыры ер адамдарда жиі тіркеледі (HLS-Center, 2023).

Қатерлі ісік жасушаларының дамуы бірнеше сатылардан тұрады:

1. Жасушалық мутация: ДНҚ құрылымында өзгерістер пайда болады, бұл жасушалардың бақылаусыз бөлінуіне жол ашады.
2. Бақылаусыз бөліну: Зиянды жасушалар тез көбейіп, қатерлі ісік түзіледі.
3. Неоваскуляризация (жаңа қан тамырларын түзу): Ісік жасушалары қоректік заттарға қол жеткізу үшін жаңа қан тамырларын қалыптастырады.
4. Метастаз: Ісік жасушалары ағзадағы басқа мүшелерге таралады, жаңа ісіктерді қалыптастырады.

Онкологиялық аурулардың дамуына генетикалық, экологиялық және өмір салтына байланысты факторлар әсер етеді. Генетикалық бейімділік кейбір адамдарда қатерлі ісіктің ерте дамуына себеп болуы мүмкін. Экологиялық факторлар — ауа, су және топырақтың ластануы — жасушалық мутацияларға ықпал етеді. Сонымен қатар, темекі шегу, алкогольді тұтыну, дұрыс тамақтанбау және физикалық белсенділіктің төмендігі қатерлі ісіктің дамуына тікелей әсер етеді (TopDoc.kz, 2024; Zakon.kz, 2024).

Қазақстан және әлем бойынша таралу динамикасы Онкологиялық аурулардың таралуы — бұл тек медициналық мәселе емес, сонымен қатар әлеуметтік-экономикалық проблемалар тудыратын күрделі үрдіс. Таралу көрсеткіштері елдер мен өңірлер арасында әртүрлі, бірақ соңғы жылдары барлығы үшін өсу тенденциясы байқалады.

Әлемдік тенденциялар. Дүниежүзілік статистикаға сәйкес, 2022 жылы жаңа қатерлі ісік жағдайлары шамамен 19,98 миллионға жеткен. Бұл сан 2020 жылмен салыстырғанда 1,4 миллионға көп, ал өлім көрсеткіші шамамен 10 миллион адамға жеткен.

Әлемде қатерлі ісік көбінесе жасына байланысты факторларға тәуелді: 65 жастан асқан адамдарда сырқаттану жиілігі айтарлықтай жоғары. Сонымен қатар, өмір салтының өзгеруі — темекі шегу, алкогольді пайдалану, дұрыс тамақтанбау, физикалық белсенділіктің төмендігі — аурудың дамуына үлкен ықпал етеді. Дамыған елдерде жаңа жағдайлардың саны жоғары болғанымен, өлім көрсеткіші төмен, себебі емдеу жүйелері жақсы дамыған. Дамушы елдерде керісінше: сырқаттану төмен болса да өлім-жітім жоғары. Ең жиі кездесетін қатерлі ісік түрлері — өкпе обыры, сүт безі обыры, асқазан, бауыр, тоқ ішек және тері меланомасы. Жаһандық статистика көрсеткендей, өкпе обыры ерлер арасында ең көп тіркелсе, әйелдер арасында сүт безі обыры жетекші орын алады.

Қазақстандағы таралу динамикасы. Қазақстанда онкологиялық сырқаттар саны соңғы жылдары артқан. 2024 жылы жаңа диагноз қойылған науқастар саны шамамен 41 300 адам болған. Соңғы 20 жылда өлім-жітім 33%-ға төмендегенімен, жаңа жағдайлардың тіркелуі өсіп келеді. Бұл Қазақстандағы медициналық-диагностикалық қызметтердің жақсаруы, скринингтік бағдарламалардың енгізілуі және халық арасында ақпараттандыру деңгейінің артуымен байланысты.

Қазақстандағы қатерлі ісіктің таралуы аймақтық ерекшеліктерге тәуелді. Қалалық өңірлерде сырқаттану көрсеткіші жоғары: 100 000 адамға шаққанда 239,2 жағдай тіркелген, ал ауылдық жерлерде 147,1 жағдай. Бұл айырмашылық экологиялық факторлармен, өнеркәсіп орталықтарының орналасуымен және медициналық қызметке қолжетімділікпен түсіндіріледі.

Қазақстандағы ең жиі кездесетін қатерлі ісік түрлері:

- Сүт безі обыры (әйелдер арасында),
- Жатыр мойны обыры,
- Өкпе обыры (еркектер арасында),
- Асқазан және тоқ ішек обырлары,
- Тері меланомасы.

Аймақтар бойынша таралу деректеріне сәйкес, өнеркәсіптік және қала аймақтарында экологиялық зияндылық жоғары, сондықтан сырқаттанушылық өседі. Сонымен қатар, кейбір өңірлерде халықтың өмір салты мен тамақтану әдеттері қатерлі ісіктің өсуіне ықпал етеді.

Салыстырмалы көрініс. Орталық Азиядағы көршілес елдермен салыстыру: Қазақстанда қатерлі ісіктің таралуы жоғары деңгейде, жаңа диагноздар саны 100 000 адамға шаққанда 204,8-ге жеткен. Әлемдік салыстыру: Қазақстандағы сырқаттанушылық дамыған елдермен салыстырғанда орташа деңгейде, бірақ өлім-жітім көрсеткіші дамыған елдерге қарағанда жоғары.

Онкологиялық аурулардың көбею себептері және қауіп факторлары. Онкологиялық аурулардың көбеюі — қазіргі заманғы қоғам үшін маңызды медициналық және әлеуметтік мәселе. Бұл үрдіс бір ғана себеппен емес, бірнеше факторлардың өзара әрекеттесуінің нәтижесі болып табылады. Ғылыми зерттеулер мен статистикалық мәліметтер көрсеткендей, қатерлі ісік ауруларының таралуына демографиялық, экологиялық, өмір салты, биологиялық және медициналық факторлар ықпал етеді.

Демографиялық факторлар. Халық санының өсуі мен орташа өмір сүру ұзақтығының артуы онкологиялық сырқаттардың көбеюіне тікелей әсер етеді. Жас ұлғайған сайын жасушалардың генетикалық материалында мутациялар жиі пайда

болады, бұл бақылаусыз жасушалық бөлінуге әкеліп, ісік түзілуіне себеп болады. Қазақстанда жүргізілген статистикалық зерттеулерге сәйкес, жаңа диагноз қойылған науқастардың көпшілігі 50 жастан асқан адамдар арасында тіркелген (24.kz, 2024). Демографиялық факторлардың өсуі онкологиялық сырқаттардың ерте кезеңде анықталуын қиындатады, өйткені бұл жас топтарында профилактикалық тексерулер жиі өткізілмейді.

Өмір салты және әлеуметтік факторлар. Қазіргі өмір салты қатерлі ісік қаупін арттыратын негізгі факторлардың бірі болып табылады.

- Темекі шегу — өкпе, ауыз қуысы, асқазан және бауыр обырларының даму қаупін айтарлықтай көбейтеді.
- Алкогольді асыра пайдалану — бауыр, асқазан және кейбір гормонға тәуелді ісік түрлеріне әсер етеді.
- Дұрыс тамақтанбау — майлы, қуырылған және өңделген тағамдардың көп пайдаланылуы асқазан және ішек обырларының дамуына ықпал етеді.
- Физикалық белсенділіктің төмендігі және семіздік — эндокриндік және метаболикалық өзгерістер арқылы қатерлі ісікке бейімділікті арттырады.
- Психо-эмоционалды стресс — иммундық жүйенің әлсіреуіне алып келеді, бұл организмнің ісікке қарсы қабілетін төмендетеді (KazGazeta, 2024).

Экологиялық факторлар. Қоршаған ортаның ластануы — қатерлі ісіктің дамуына әсер ететін маңызды факторлардың бірі. Өнеркәсіптік қалдықтар, ауаның, судың және топырақтың ластануы жасушалық мутацияларға әкеледі. Қазақстанның кейбір қалаларында, әсіресе өнеркәсіптік орталықтар орналасқан аймақтарда қатерлі ісік көрсеткіші ауылдық жерлерге қарағанда жоғары (Kursiv.media, 2021). Бұл экологиялық зияндылық адамның ағзасындағы жасушалардың генетикалық тұрақтылығын бұзып, ісіктің ерте кезеңде пайда болуына жол ашады.

Генетикалық және биологиялық факторлар. Генетикалық бейімділік қатерлі ісіктің дамуына үлкен әсер етеді. Отбасында қатерлі ісік аурулары кездесетін адамдарда бұл сырқатқа шалдығу қаупі жоғары. Сонымен қатар, жасушалық деңгейде:

- ДНҚ құрылымындағы мутациялар,
- Онкогендердің белсенділігі,
- Ісік басушы гендердің тежелуі қатерлі ісіктің патогенезінде маңызды рөл атқарады (HLS-Center, 2023). Бұл факторлар көбінесе бақылаусыз жасушалық бөліну мен метастаздық процеске жол ашады.

Медициналық факторлар. Созылмалы аурулар мен инфекциялар да қатерлі ісіктің даму қаупін арттырады. Мысалы:

- Жатыр мойны инфекциялары,
- Созылмалы гепатиттер,
- Асқазанның созылмалы аурулары.

Сонымен қатар, профилактикалық медициналық тексерулердің жеткіліксіздігі және ерте диагностика болмауы — ауруды кеш кезеңде анықтауға және өлім-жітімнің жоғары болуына әсер етеді

Онкологиялық аурулардың салдары мен әлеуметтік әсері. Онкологиялық аурулар қазіргі қоғамда ең маңызды медициналық мәселелердің бірі болып табылады. Қазақстанда соңғы 20 жылда қатерлі ісік ауруларының көрсеткіші едәуір өсті. Мәселен, ресми деректерге сәйкес, жыл сайын шамамен 35–38 мың адам қатерлі ісік диагнозын алады. Бұл көрсеткіш халық арасында өмір сапасының төмендеуіне, еңбекке қабілетті жастағы адамдардың азаюына және әлеуметтік-экономикалық салдардың күшеюіне алып келеді. (primeminister.kz)

Онкологиялық аурулардың салдары бірнеше деңгейде көрінеді. Біріншіден, бұл физикалық аспект: науқастар ұзақ уақыт бойы ауырсынумен, әлсіздікпен және емдеу процесінің жанама әсерлерімен бетпе-бет келеді. Химиотерапия мен сәулелік терапия көбінесе дененің түрлі функцияларына әсер етіп, науқастың жалпы өмір сапасын айтарлықтай төмендетеді. Мысалы, химиотерапиядан кейінгі кезеңде иммундық жүйе әлсірейді, науқастар жиі инфекцияға ұшырайды, ал күнделікті әрекеттері шектеледі. (kazgazeta.kz)

Екіншіден, психологиялық аспект: қатерлі ісік диагнозы науқастың және оның отбасының психоэмоционалды жағдайына әсер етеді. Стресс, депрессия, үрей — жиі кездесетін психикалық салдарлар. Отбасыларда күтім жасау міндеттері артқанда, туыстар да психологиялық күйзеліс алады. Бұл, әсіресе, бала немесе қарт адамға күтім жасау кезінде айқын көрінеді. Сонымен қатар, науқастардың әлеуметтік байланыстары, достармен қарым-қатынасы азаяды, олардың қоғамдағы белсенділігі төмендейді.

Үшіншіден, экономикалық аспект: қатерлі ісікпен ауыратын науқастардың емделу шығындары өте жоғары. Қазақстандағы жағдайға сәйкес, емдеу курстарының бір циклі жүздеген мың теңгеден басталып, миллион теңгеге дейін жетуі мүмкін. Көптеген отбасылар үшін бұл қосымша қаржылық ауыртпалық болып табылады. Науқастар жұмысқа қабілетсіз болып, табыс көзінен айырылады, бұл экономикалық тұрақсыздыққа әкеледі. (topdoc.kz)

Әлеуметтік деңгейде онкологиялық аурулар қоғамға бірнеше жолмен әсер етеді. Ең алдымен, еңбекке қабілетті жастар арасында қатерлі ісіктің өсуі жұмыс нарығына кері әсер етеді. Бұл мемлекетке әлеуметтік қолдау жүйесінің қосымша жүктемесін тудырады, өйткені науқастарға зейнетақы, әлеуметтік көмек және медициналық қызметтер қажет

болады. Сонымен қатар, ауылдық аймақтарда немесе төмен табысты отбасыларда профилактика мен ерте диагностикалау мүмкіндігі шектеулі, бұл аурудың уақытында анықталмауына және асқынуына алып келеді. (kazgazeta.kz)

Онкологиялық аурулардың салдарын жеңу үшін тек емдеу жеткіліксіз. Кешенді тәсіл қажет: профилактика, ерте диагностика, психозэмоционалды қолдау, әлеуметтік көмек және экономикалық қолдау шаралары. Мемлекет, медициналық ұйымдар және қоғам бірлесе отырып, аурудың таралуын төмендетуге және науқастардың өмір сапасын жақсартуға күш салуы қажет.

Алдын алу, ерте диагностикалау және емдеу әдістері. Қатерлі ісіктердің өсуін азайту және науқастардың өмір сүру ұзақтығын арттыру мақсатында медицинада ең маңызды бағыттар — алдын алу, ерте диагностикалау және тиімді емдеу әдістері болып табылады. Бұл үш компонент бір-бірін толықтырады және кешенді түрде қолданылғанда ғана нақты нәтижеге қол жеткізуге болады.

Алдын алу — бұл аурудың пайда болуына жол бермеу үшін алдын-ала іс-әрекеттер жасау. Қазақстанда жүргізілген зерттеулерге сәйкес, қатерлі ісіктің негізгі себептері: темекі шегу, алкогольді артық пайдалану, дұрыс тамақтанбау, физикалық белсенділіктің аздығы және экологиялық факторлар. Мысалы, темекі шегу өкпе және ауыз қуысы обырларының даму қаупін едәуір арттырады, ал дұрыс тамақтанбау және артық салмақ асқазан, тоқ ішек және сүт безі обырларының дамуына ықпал етеді. (topdoc.kz)

Салауатты өмір салтын сақтау алдын алудың ең тиімді жолдарының бірі болып табылады. Қоректік заттар мен антиоксиданттарға бай тамақтану, күнделікті физикалық белсенділік, артық салмақты болдырмау, темекі мен алкогольді шектеу — бұл факторлар қатерлі ісік қаупін айтарлықтай төмендетеді. Сонымен қатар, күн сәулесінен қорғау, теріні мұқият бақылау, канцерогенді заттармен жұмыс істеу кезінде сақтану да алдын алу шараларына жатады.

Ерте диагностикалау — аурудың алғашқы сатысында анықтау, бұл терапияның тиімділігін арттырады және өлім көрсеткішін төмендетеді. Мысалы, меланома сияқты тері обырларын ерте кезеңде анықтау өте маңызды, себебі бастапқы сатыда хирургиялық жолмен толық емделуге болады. BAQ.kz мақаласында терідегі меңдердің өзгеруі, түсі, пішіні және мөлшері меланоманың белгілері ретінде көрсетілген. (baq.kz)

Қазақстанда сүт безі, жатыр мойны және тоқ ішек обырларын скринингтік бағдарламалар арқылы ерте анықтау қолға алынған. Скринингтік тексерулер арқылы науқастардың өмір сүру ұзақтығы ұзарады, емдеу тиімділігі артады және асқынулар саны азаяды. Ерте диагностикалау тек медициналық ғана емес, әлеуметтік аспектілерге де әсер етеді, себебі науқастар жұмысқа тезірек оралып, экономикалық белсенділікті сақтай алады.

Емдеу әдістері қазіргі заманауи медицинада әртүрлі бағыттарды қамтиды. Хирургиялық операциялар, сәулелік терапия, химиотерапия, иммунотерапия және таргеттік терапия қатерлі ісікті емдеудің негізгі құралдары болып табылады. Заманауи технологиялар биомаркерлерді анықтау, 3D-имиджинг, жасанды интеллект арқылы диагноз қою және емдеу стратегиясын жоспарлауға мүмкіндік береді. Хирургиялық жолмен ісікті толық алып тастау бастапқы сатыда тиімді, ал кеш сатыдағы жағдайларда паллиативтік көмек пен симптомдарды жеңілдету шаралары қолданылады.

Қазіргі кезде Қазақстанда онкологиялық емдеуді жетілдіру үшін заманауи медициналық орталықтар ашылып, мамандарды даярлау, скринингтік бағдарламаларды кеңейту және ақпараттық насихат жүргізу жұмыстары жүргізілуде. Бұл науқастардың өмір сүру мүмкіндігін арттырып қана қоймай, қоғамдағы обырдың әлеуметтік және экономикалық әсерін азайтуға мүмкіндік береді.

Қорытынды және болашақ даму бағыттары. Қатерлі ісіктер қазіргі қоғамдағы ең күрделі медициналық проблемалардың бірі болып табылады. Қазақстанда соңғы 20 жыл ішінде онкологиялық ауруларға шалдыққандар саны айтарлықтай өскені байқалады, бұл қоғамның барлық деңгейіне әсер етеді. Аурудың әлеуметтік, экономикалық және психологиялық салдары елеулі, сондықтан оны тек емдеу арқылы шектеу жеткіліксіз. Қатерлі ісікті азайту, ерте анықтау және тиімді емдеу кешенді тәсілді қажет етеді. (primeminister.kz)

Болашақта онкологиялық ауруларды басқару бағытында бірнеше маңызды бағыттар қарастырылуы тиіс. Біріншіден, диагностика мен скринингті жетілдіру. Ауылдық және шалғай аймақтарда медициналық инфрақұрылымды дамыту қажет, себебі қазір көптеген азаматтар профилактика және ерте диагностика мүмкіндігінен шектеулі түрде пайдаланады. Скринингтік бағдарламалар арқылы сүт безі, жатыр мойны, тоқ ішек обырлары ерте сатысында анықталады. Сонымен қатар, биомаркерлерді қолдану, 3D-имиджинг, жасанды интеллект арқылы диагноз қою жүйесін енгізу маңызды. Бұл әдістер ауруды дәл және тез анықтауға мүмкіндік береді, нәтижесінде науқастарға уақытында және тиімді емдеу ұсынылады. (baq.kz)

Екіншіден, профилактика және ақпараттандыру шараларын күшейту. Халықты салауатты өмір салтына үйрету, темекі мен алкогольді тұтынуды азайту, дұрыс тамақтануды насихаттау, күн сәулесінен қорғау және физикалық белсенділікті арттыру арқылы қатерлі ісік қаупін төмендетуге болады. TopDoc.kz деректері бойынша, дұрыс тамақтану мен физикалық белсенділік қатерлі ісікті алдын алуда маңызды рөл атқарады, ал темекі мен алкогольдің артық тұтынуы керісінше ауру қаупін едәуір арттырады. (topdoc.kz)

Үшіншіден, емдеу әдістерін жетілдіру. Заманауи хирургиялық операциялар, сәулелік терапия, химиотерапия, иммунотерапия және таргеттік терапия — қатерлі ісікті

емдеудің негізгі құралдары. Жеке науқастарға бағытталған емдеу стратегиялары өмір сүру ұзақтығын және сапасын арттырады. Сонымен қатар, медицинада жаңа технологияларды қолдану арқылы операция мен терапия нәтижелері жақсарып, жанама әсерлер азаяды. (kazgazeta.kz)

Төртіншіден, әлеуметтік және психологиялық қолдау. Науқастар мен олардың отбасыларына психологиялық кеңес беру, әлеуметтік көмек көрсету, күтім жасау қызметтерін ұйымдастыру — емдеудің тиімділігін арттыратын маңызды факторлар. Қоғамдық деңгейде науқастарды жұмысқа қайта бейімдеу, әлеуметтік оқшауланудан қорғау арқылы олардың өмір сапасын жақсартуға болады.

Қорытындылай келе, онкологиялық аурулармен күресу — бұл тек медициналық емес, сонымен қатар әлеуметтік, экономикалық және ақпараттық мәселе. Қазақстанда қатерлі ісікпен күресте нақты нәтижелерге қол жеткізу үшін кешенді шаралар қажет: диагностика, профилактика, заманауи емдеу және әлеуметтік қолдау. Болашақта медициналық технологияларды жетілдіру, халықты ақпараттандыру, скринингтік бағдарламаларды кеңейту және әлеуметтік қолдауды арттыру арқылы қатерлі ісікпен күресті тиімді ұйымдастыруға болады. Мемлекет, медициналық мамандар және қоғам бірлесе отырып, обырдың таралуын азайтып, науқастардың өмір сапасын арттыра алады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

12. Ақтөбе облысы Денсаулық сақтау басқармасы. «Онкологиялық аурулар». — [Ақпараттық хабарлама]. Ақтөбе, 2024. *доступ:*
<https://www.gov.kz/memleket/entities/aktobe-densaulyk/press/news/details/501060>
13. «Онкология». — Википедия (қазақ тілінде). *Доступ:*
<https://kk.wikipedia.org/wiki/Онкология>
14. Нур-Султан. «Онкологиялық аурулардың әдетте еленбейтін 35 белгісі». HLS-Center жаңалықтар. *Доступ:*
<https://bmcudp.kz/kz/patients/prevention/hls-center-news/onkologiyalyq-aurulardyn-a-dette-elenbeytin-35-belgileri.html>
15. Қазақстан Республикасы Транспорт, коммуникациялар және ақпарат министрлігіне қарасты қалалық департамент. «...2025-жылда онкологиялық аурулардан болатын лимит өлім 33 %-ға төмендеді». *Доступ:*
<https://www.gov.kz/memleket/entities/departament-kkbtu-na-transporte/press/news/details/649156>
16. Stud.kz. «Реферат: Онкологиялық аурулардың көбеюі». *Доступ:*
<https://stud.kz/referat/show/74856>
17. Премьер-министр сайты: «Қазақстанда соңғы 20 жылда онкологиялық

- аурулардан болатын өлім-жітім 33-ге %-ға төмендеді». Доступ:
<https://primeminister.kz/news/azastanda-soy-20-zhylda-onkologiyaly-aurulardan-bolaty-lim-zhitim-33-a-tmendedi-23189>
18. *Kursiv.media*. «Қазақстанның онкологиялық аурулардың алдын алудағы әлеуеті қандай?» Доступ:
<https://kz.kursiv.media/kk/2021-02-09/kazakstannyn-onkologiyalyk-aurulardyn-aldyn-aludagy-leueti-kanday/amp/>
  19. *Munar-media.kz*. «Орталық Азиядағы онкологиялық аурулардың өсуі: статистика және негізгі мәліметтер». Доступ:
<https://munar-media.kz/posts/ortalyq-aziyadagy-onkologiyalyq-aurulardyn-osui-statistika-zane-negizgi-malimetter>
  20. *24.kz*. «Қазақстанда 41 мың адамнан онкология ауруы анықталды». Доступ:
<https://24.kz/amp/kz/zha-aly-tar/densaulyk/719911-kazakstanda-41-myn-adamnan-onkologia-auruy-anyktaldy>
  21. *Stud.kz*. «Реферат: Онкологиялық аурулардың алдын алу, салауатты өмір салты және нығайту факторлары». Доступ: <https://stud.kz/referat/show/235811>
  22. *OKG.kz*. «Онкологиялық аурулардың алдын алу, денсаулықты сақтау және нығайту факторлары». Доступ:
<https://okg.kz/post?id=26556&slug=onkologiyalyq-aurulardyn-aldyn-alu-densaulyqy-saqtau-zhane-nygaitu-faktorlary>
  23. «Әр адам өз денсаулығына жауапты» – *KazGazeta*. Доступ:
<https://kazgazeta.kz/news/34826>
  24. «Меланома: көзге көрінбейтін қатер несімен қауіпті?» – *BAQ.kz*. Доступ:
<https://baq.kz/melanoma-kozge-korinbeytin-qater-nesimen-qaiipti-200016391>
  25. «Қазақстанда соңғы 20 жылда онкологиялық аурулардан болатын жағдай» – *Primeminister.kz*. Доступ:
<https://primeminister.kz/news/azastanda-soy-20-zhylda-onkologiyaly-aurulardan-bolaty-lim-zhitim-33-a-tmendedi-23189>
  26. «Қатерлі ісіктің алдын алу жолдары» – *TopDoc.kz*. Доступ:
<https://www.topdoc.kz/kz/blog/710-kak-predotvratit-rak/>
  27. «Онкологиялық ауруларды алдын алу мен емдеу» – *Zakon.kz*. Доступ:
<https://www.zakon.kz/5562434-onkologiyalyq-aurulardy-aldy-alu-men-emdeu.html>
  28. «Рақпен күрестің заманауи әдістері» – *Liter.kz*. Доступ:
<https://liter.kz/onkologiyalyq-aurulardy-emdeu-zamany/>
  29. «Қатерлі ісік: ерте диагностика маңызды» – *Tengrinews.kz*. Доступ:
https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/qaterli-isik-erte-diagnostika-manisli-380213/
  30. «Онкологиялық аурулардың алдын алу жолдары» – *Informburo.kz*. Доступ:

<https://informburo.kz/kz/onkologiyalyq-aurulardy-aldu-alu-zholdary>

31. «Қатерлі ісік және салауатты өмір салты» - *Zakoninfo.kz*. Доступ: <https://www.zakoninfo.kz/news/qaterli-isik-zhe-ne-sal-audty-omir-salty/>
32. «Меланома мен басқа тері обырлары» - *Egemen.kz*. Доступ: <https://egemen.kz/article/34317-melanoma-men-baska-teri-obyr/>
33. «Қазақстандағы онкологиялық аурулар статистикасы» - *Aqparat.kz*. Доступ: <https://aqparat.kz/kz/statistika-onkologiyalyq-aurular/>

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.